

et-Tıbbu'r-rûhânî, yazar Ebu Bekir Râzî, çev. Hüseyin Karaman (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 144 sayfa, ISBN 9789753555784**Ümmügülsüm AKKUŞ**

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Selçuklu Belediyesi İmam-Hatip Ortaokulu, Konya, Türkiye
PhD, National Ministry of Education, Selçuklu Municipality Imam Hatip Secondary School, Konya, Turkey
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1341-3221> | ROD ID: <https://ror.org/00jga9g46>
gulsum.gler@gmail.com

Makale Bilgileri	Öz
Makale Geçmişi Geliş: 31.08.2023 Kabul: 20.06.2024 Yayın: 30.06.2024	İslami kaynaklarda insan olgusu değerlendirilirken ruh, beden ve ahlaki vasıflar göz önünde bulundurulur. Ahlak kavramının bir ruh sağlığı ilmi olduğu düşünüldüğünde "et-tıbbu'r-rûhânî" kavramı; manevi tıp, nefis terbiyesi, ahlâk eğitimi, irade eğitimi, kişilik gelişimi ve psikiyatri gibi anlamları içeren bir içeriğe sahiptir. Bu kavram, İslam düşüncesinde ruh ve beden arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir rol oynamaktadır. İslami düşüncede bu kavram, insanların kalp hastalıklarına dikkat çekerek ve psikolojik hastalıkların merkezlerinden birinin de kalp olduğunu vurgulayarak, insanların ahlaki yönden bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesini sağlamaktadır. İslam düşüncesinde "et-tıbbu'r-rûhânî" ismiyle bilindiği kadarıyla ilk eser yazan düşünür Ebû Bekir Râzî'dir. Kendisi tıp ilminin iki dalına değinerek birinin bedeni diğerinin ruhi olduğunu dile getirmiştir. Râzî, eserinde insanların kalbi hastalıklarına dikkat çekmiştir. Öfkenin kontrol edilmemesi ve arzuların dizginlenmemesi durumunda ortaya çıkan hüznün, kaygı ve ölüm korkusu gibi ruh hastalıklarına yakalandığını söylemektedir. Bu tür insanların karşılaştıkları olumsuz durumlarla başa çıkma yollarına değinilmiştir. Çalışma, ruh sağlığını etkileyen durumları incelemektedir.

et-Tıbbu'r-rûhânî by Ebu Bekir Râzî, trans. Hüseyin Karaman (İstanbul: İz Publishing, 2019), 144 pages, ISBN 9789753555784

Article Info	Abstract
Article History Received: 31.08.2023 Accepted: 20.06.2024 Published: 30.06.2024	Islamic sources references discuss the human being on the soul, body, and morality. Considering ethics as a science of mental health, the concept of "et-tıbbu'r-rûhânî" encompasses spiritual medicine, self-discipline, moral education, willpower training, personality development, and psychiatry. This concept is critical to understand the relationship between the soul and the body in Islamic thought., This term emphasizes the attention to heart diseases and highlights that one of the centers of psychological illnesses is the heart, thereby enabling individuals to be evaluated from a holistic moral perspective. The philosopher Abu Bakr Razi is known as the first to produce a work under the name "et-tıbbu'r-rûhânî" in Islamic thought. He mentioned that one branch of medical science is related to the body while the other is related to the soul. Razi drew attention to heart diseases in his work. He stated that individuals who fail to control their anger and restrain their desires are prone to spiritual illnesses such as sadness, anxiety, and fear of death. He revealed coping strategies for such individuals to deal with adverse situations. This study examines conditions that affect mental health.

Atıf/Citation: Akkuş, Ümmügülsüm. "et-Tıbbu'r-rûhânî, yazar Ebu Bekir Râzî, çev. Hüseyin Karaman (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 144 sayfa, ISBN 9789753555784". *Akif* 54/1 (2024), 177-182. <https://doi.org/10.51121/akif.2024.61>

"This article is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License** (CC BY-NC 4.0)" / Bu makale, **Atıf-GayriTicari (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı** altında lisanslanmıştır."

Ebû Bekir er-Râzî, İslamiyet'in altın çağında yaşayan bir hekim-filozoftur ve 865 yılında o dönem için büyük bir bilim ve kültür merkezi olan Rey şehrinde doğmuştur. Tam adı "Ebû Bekir Muhammed b. Zekeriya b. Yahya er-Râzî" olarak bilinir. Tıbbi alana olan ilgisiyle birlikte, diğer bilim meraklıları gibi daha fazla bilgi edinmek için çeşitli bilim ve kültür merkezlerini ziyaret ederek eğitimler almıştır. Yunan, Hint, Fars ve İslam tıbbını öğrenmiş ve döneminde eşsiz bir tıbbi bilgiye sahip olarak "Calinusu'l-Arab" (Arapların Galen'i) olarak tanınmıştır (Karaman, 2019).

İslâm düşüncesi ve bilim tarihinde önemli bir konuma sahip olan Ebû Bekir er-Râzî, altmış yıl süren yaşamı boyunca tıp, kimya ve felsefe gibi çeşitli disiplinlerde iki yüzün üzerinde eser yazarak, gelecek nesillere oldukça zengin bir miras bırakmıştır (Gençel Efe, 2019). Filozofun es-Siretü'l felsefiye isimli eserinde et-tıbbu'r-rûhânî'den bahsettiği dikkate alındığında eseri Bağdat'tan ayrılıp Rey'e döndükten sonra ve hayatının sonlarına doğru yazmış olduğunu söyleyebiliriz. Râzi eserin yazılış sebebini dönemin emiri olan Mansur b. İshak b. Ahmet'in isteği olduğunu belirtir. Emir, et-tıbbu'l-cismani olan Kitabu'l-mansuri'ye eş ve denk olan ahlakın düzeltilmesi hakkında temel noktaları içeren kısa ve veciz bir kitap yazmasını istemiştir. Râzi de eseri yazmıştır.

Ebu Bekir er-Râzi, İbn Sina (Avicenna), El-Farabi ve İbn Miskeveyh gibi düşünürler, İslam dünyasında felsefe, tıp ve ahlak konularında etkili olmuş önemli isimlerdir. Bu düşünürler, zaman zaman birbirlerinin eserlerinden etkilenmişler ve fikirlerini geliştirirken birbirlerinin görüşlerini referans almışlardır. Özellikle ahlak felsefesi, insanın mutluluğu ve toplumsal düzen konularında ortak temaları paylaşmışlardır. Râzi'nin "et-tıbbu'r-rûhânî" eseri, farklı bir bakış açısıyla ele alınarak çeşitli tanımlarla anılmıştır. Bu tanımlar, eserin bir tıp ilmi olmadığını, daha çok insanın kötü ahlaki davranışlarını inceleyip tedavi ettiğini göstermektedir. Bu şekilde, bireyin ahlaki anlamda olgunluğa ve doğruluğa erişmesine yardımcı olan bir ahlak ilmidir.

Antik Yunan filozofları Platon ve Aristoteles'in öğretilerinde, maddi hazların ötesinde bir yaşamın mevcut olduğu ve bu yaşamın akli bir boyutta var olduğu vurgulanır. Bu anlayış, insanın nefis veya ruhunun diğer unsurları olan şehvî ve gadabî unsurlarla birlikte, bireyin içsel dengeyi kurarak daha yüksek bir anlam arayışına adım attığını belirtir.

Günümüz tıbbi, insan bedeni üzerinde yoğunlaşırken, sadece fiziksel iyileştirmeye odaklanmak ruh sağlığı için yetersiz kalmaktadır. Râzi'nin et-tıbbu'r-rûhânî eserinde ifade ettiği gibi, iyi bir ruh durumu için bireyin ahlaki bir insan olması gerektiği gerçeği, sağlıklı olmanın ahlaki boyutunu göz ardı etmememiz gerektiğini hatırlatmaktadır.

Râzi kitabını yirmi başlık ile yazmışken, Mütercim H. Karaman bize et-Tıbbu'r-rûhânî adlı eserin ele aldığı temel ahlak meselelerini; akıl-heva karşıtlığı, haz-elem öğretisi, üzüntü ve ölüm korkusu olarak inceleyebileceğimizi ifade etmektedir. Kitabın ilk bölümü, aklın insana sağladığı faydalardan ve Allah'ın insana verdiği en büyük hediye olmasından bahsetmektedir. Ayrıca akli, hedefine ulaşmasını engelleyen, onu yolundan saptıran hevaya tabi kılmak suretiyle bulunduğu konumdan aşağı indirmemenin önemine değinilmiştir. İkinci bölüm ise insan davranışlarını belirleyen diğer bir unsur olan hevaya ayrılmıştır. Öncelikle, hevanın neden olduğu kötü durumlar ve elemeler kontrol altına alınmalı ve sınırlandırılmalıdır. Bu konu üzerinde durularak, hevanın etkilerinin azaltılması ve yönetilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, akıl ile hevayı karşılaştırarak nefsin özelliklerinden ve kısımlarından bahsedilmiştir. Kitabın diğer bölümlerinde ise haz-elem ilişkisi, şehvani aşk, kendini beğenme, açgözlülük, içki bağımlılığı, cimrilik, yalan, haset, aşırı öfke, üzüntü ve ölüm korkusu gibi nefsin çeşitli kötü alışkanlık ve eğilimleri ele alınarak, nedenleri ve meydana getirdikleri olumsuzluklardan bahsedilmiş ve bunların giderilebilmeleri için yapılması gerekenler incelenmiştir.

Kitapta açık ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Kitabın içeriği olgusal ve teorik bilgilerin mezcedilmesi ile oluşturulmuştur. Nesnelci bir üslupla kaleme alınan kitapta, yazar konuya çoğunlukla betimsel yaklaşmıştır. Yazarın hedef kitlesi, sağlıkla ilgili konuları holistik bir bakış açısıyla ele alan ayrıca ruhsal/manevi boyutları da dikkate alan kişilerdir. Yazar anahtar sözcükleri, temel kavramları ve terimleri konu içerisinde örneklerle veya tanımlamalarla açıklamıştır. Kitabın içeriği hedef kitle için uygun şekilde hazırlanmıştır.

Râzî, eserin temel hedefinin bireyin ahlaki gelişiminin desteklenmesi olduğunu ifade etmekte ve bu hedefe ulaşabilmek için akıl yürütmenin merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır. İnsan, akıl gücünün ve öneminin farkında olmasına rağmen her zaman aklını kullanarak kararlar almaz. Bu durumun sebebi, insanın içinde nefsanî arzuların da bulunmasıdır. Râzî'ye göre, insanın içindeki nefsi istekler, akıl sürecini bozar, doğru yoldan saptırır ve aklın uygun olan güzel eylemlerini engeller. Dolayısıyla, akıl galip gelmek istiyorsa bireyin kendi nefsiyle mücadele etmesi gereklidir.

Râzî, Platon'dan esinlenerek insanın iç dünyasını üç farklı bölüme ayırır. Ona göre, insanın iç dünyasında üç tür nefis bulunmaktadır. İlki, tanrısal düşünme gücüdür; diğeri hayvansal öfke gücü; üçüncüsü ise bitkisel, büyüme ve şehvet gücüdür. Râzî'ye göre, son iki nefis, düşünme gücüne hizmet etmek üzere var edilmiştir, bu da Platon'un fikirlerinden izler taşır (Platon, 2018).

Hayvanlar için nefsin isteklerine direnmek, ertelemek veya değiştirmek gibi bir olanak bulunmaz; hayvan, bir isteği duyduğunda onu hemen yerine getirir. Fakat insan, ahlaki olarak hoş olmayan istekleri kontrol altına alma yetisine sahiptir. Râzî, bu durumu örneklerle açıklar. Bir aç hayvan, önüne yiyecek konulduğunda onu yemeden duramaz; ancak insan, bazı durumlarda aç olsa bile, o an yememesi gerekiyorsa yiyeceğe dokunmayabilir. İnsanın, nefsi istekleri gerçekleştirme zorunluluğu olmaması ve kendi seçimlerini yapabilmesi, onu hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden biridir.

Râzî maddî veya hissî hazzardan bahsetmektedir. Beden doğal durumundan ayrılınca "elem" adı verilen bir rahatsızlık veya ağrı meydana gelmektedir. Fakat, doğal durumuna geri dönünce "haz" adı verilen bir zevk oluşur. Her doğal durumdan ayrılışın rahatsızlık veya ağrıya neden olmadığı; her doğal duruma dönüşün de zevk yaratmadığını bilmek önemlidir. Eğer ayrılış veya dönüş süreci yavaş ve aşamalıysa, zevk veya rahatsızlık oluşmaz. Bu nedenle haz-acı döngüsünün ana bileşeni acıdır ve haz, acıdan kurtulmaktır.

Râzî, insanların tanıdıkları kişilere karşı genellikle haset duygusu beslediğini ifade eder. Kendini başarılı insanlarla kıyaslamak, bu duygunun temel sebeplerinden biridir. Hasetten kurtulmanın yolu, olaylara mantıklı bir bakış açısıyla yaklaşıp kendi huzurunu bulmaktır. Bu şekilde, başkalarının başarıları bireyi rahatsız etmez.

Râzî'ye göre öfke, kişinin kendisine zarar veren bir duruma tepkisi olarak ortaya çıkar. Bazı durumlarda onurlu nedenlerle duyulan öfke, kişinin kendi kusurlarını aşmasına yardımcı olabilir. Ancak öfke kontrol edilemez hale geldiğinde, istemeden sevdiğine dahi zarar verebilir ve aşırı öfke akıllıca olmayan davranışlara yol açabilir.

Yazar tarafından üzüntü-korku ve nefsin her türlü aldatmacasından emin olmak için duygusal manipülasyonlardan kaçınarak aklımızı kullanmamız gerektiği her seferinde vurgulanmaktadır.

Yazar eserinde, insanın ruhsal ve zihinsel sağlığına odaklanarak, kişisel gelişim ve ahlaki değerler üzerine derin bir perspektif sunmaktadır. Râzî'nin eserinde vurguladığı öğretiler, akılcı bir yaklaşımla zihinsel denge ve içsel huzur arayışındaki önemli adımları ele almaktadır. Kitap, insanın iç dünyasında var olan çatışmaları ve bu çatışmaları aşma yollarını kapsamlı bir şekilde ele alırken, bireyin kendi ruhsal sağlığını koruma ve geliştirme yöntemlerine

değınmektedir. Bu derınlemesine çalışma, okuyuculara kişisel gelişim ve içsel denge konularında rehberlik ederken, Râzi'nin özgün ve düşündürücü yaklaşımıyla insanın manevi yönünü anlamada önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The authors declare no conflict of interest. / Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Gençel Efe, Zehra. "Tabip -Filozof Ebu Bekir Razi ve Tıbbı Kazandırdıkları", *Dicle İlahiyat Dergisi (DİD)* XX/2 (2018), 90-103.
- Karaman, Hüseyin. *Ruh Sağlığı*. İstanbul: İz Yayıncılık, 3. Basım, 2019.
- Platon. *Gorgias*. çev. Sema Rifat - Mehmet Rifat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.